

Modernizm, postmodernizm ve kamu yönetimi

Murat Yıldırım*

Özet

Bu çalışmada, modernizm ve postmodernizmin kamu yönetimi üzerine etkileri karşılaştırmalı bir biçimde incelenmiştir. Modernizm ve postmodernizm şeklindeki ayırmama, aynı zamanda toplumsal yaşamın algılanması ve anlamlandırılması bakımından farklı yaşayış ve düşünüş tarzlarının bir ifadesi olmaktadır. Bu durum doğal olarak kendini yönetsel alanda da göstermektedir. Bürokratik örgütler modernizm deneyiminin yaşandığı mekânlar; post-bürokratik örgütler ise modern dünya görüşünün reddine paralel biçimde, postmodern dönemin örgütleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Modernizm; postmodernizm; bürokrasi; post-bürokratik örgütler

Modernism, postmodernism and public administration

Murat Yıldırım

Abstract

In this study, the impacts of modernism and postmodernism on public administration have been comparatively examined. This distinction between modernism and postmodernism also expresses different living and thinking ways in point of perceiving and giving meaning to social life. This situation naturally denotes in the field of administration. While bureaucratic organizations become experienced modernism, post-bureaucratic organizations reflect postmodern life in a way that postmodernism rejects modern viewpoint.

Keywords: Modernism; postmodernism; bureaucracy; post-bureaucratic organizations

* Yrd.Doç.Dr., Murat Yıldırım, C. Ü., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta myildirim@cumhuriyet.edu.tr

Giriş

Modernizm, yeni bir dünya görüşünü, kültürel bir gelişmeyi, yeni bir yaşam tarzını belirtmektedir. Modernizm, Ortaçağ'ın düşünüş tarzı ve yaşam kalıplarına bir tepkinin ürünüdür. Modernizm; olguculuk (pozitivizm), akılcılık, insanın özerkliği ve bilginin evrenselliği ilkelerini benimseyen bir akımdır.

Postmodernizm ise üst genellemeleri reddetmesi, bölünmeyi öne çıkarması, toplumsal yaşamda öznelerarası etkileşimi vurgulaması nedeniyle modernizmin değerlerini temelden sarsmaktadır. Ancak, modernizmi eleştirmesi, postmodernizmin, geleneksel topluma bir dönüş özlemi içerisinde bulunduğu anlamına da gelmemektedir; çünkü postmodernizmin geliştirdiği argümanlar artık ne geleneksel ne de modern toplumun yaşam tarzına ve değer yargılarına uymaktadır.

Geleneksel kamu yönetimi, modernizmin yönetsel boyuttaki bir yansımasıdır ve esasını Max Weber'in şekillendirdiği bürokratik örgütlerle temsil edilmektedir. Merkezden yönetim, hiyerarşiye ve kurallara sıkı bağlılık, bilimsellik, nesnellik, dikey örgütlenme ve genel yönetsel yapılanmalar modern örgütlerin özellikleri olmaktadır. Postmodern söylem ise modern yönetim düşüncesini veya bürokratik yönetim modelini derinden etkilemiştir. Modern yönetimdeki yönetim ilkelerinin evrenselliği, yönetim sürecinin nesnelliği ve yoğun kurallara dayalı belirginliği, postmodern yaklaşımda, yerini yerelliğe, durumsal koşullara ve işlevselliğe bırakmıştır.

Modern ve modernizm kavramları

Modern sözcüğü, Latince *modernus* biçimiyle ilk defa 5.yüzyılda, resmen Hristiyan olan o dönemi, Romalı ve Pagan geçmişten ayırmak için kullanılmış ve içerikleri sürekli değişse de, *modern* terimi, sürekli olarak kendini eskiden yeniye geçişin sonucu olarak görmek için, Antik Çağ ile arasında bir ilişki kuran dönemlerin bilincini dile getirmiştir (Habermas, 1994: 31-32).

Eski Yunan ve Roma uygarlıklarını içeren Antik Çağ, felsefenin doğduğu bir dönemdir. Bu dönemde mevcut bilgi ve değer kaynaklarına kuşku ile yaklaşılmış, gerçeklik akıl yoluyla kavranmaya çalışılmıştır. Varlığı ve bilgiyi sistematik inceleyen, doğru ve kalıcı bilginin temel ilkelerine ulaşmak isteyen düşünürlerin ortaya çıkışı bu dönemin ayırt edici niteliğidir. Bu gelişmelerin ise toplumca desteklediğini, benimsendiğini veya topluma yaygınlaştığını söylemek olanaksızdır.

Modern kavramının, eski ve yeni arasındaki köklü bir ayrımın denek taşı olması bağlamında, Antik Çağ felsefesi yerine bu döneme son veren Hristiyanlık'ın yayılmasına

atfen kullanılmış olması dikkat çekicidir. Bunun nedeni, Hristiyanlık'ın – Antik Çağ felsefesi gibi o dönem yaşantısına aykırı fikirler içermekle birlikte – Antik Çağ'dan farklı olarak kendini zamanla topluma kabul ettirmesi, siyasal bir güç kazanmayı başarabilmesidir. Ne var ki *modern* kavramının ilk kullanımı bugünkü içeriğinden son derece uzaktır. Kavramın günümüzdeki anlamını kazanması uzun bir süreci gerektirmiştir.

Kavramı güncel kullanımıyla değerlendiren Kızılçelik, *modern* deyince aklımıza hep *yeni*, *yeni olan*, *eskiden uzaklaşmış* anlamının geldiğini ve ayrıca kavramın *yakın zamanın eşanlamlısı* olarak da kullanıldığını belirtmiştir (Kızılçelik, 1996: 9). Jeanniere ise, buna uygun bir biçimde, *modernin*, radikal bir değişmeden sonra ortaya çıkanı adlandırdığını ve insana olduğu kadar çevresine de uygulandığını söylemektedir. Ona göre *modern olmak*, artık düne ait olmayan ve başka yöntemlerle ele alınması gereken bir dünyada yaşamak demektir (Jeanniere, 1994: 16).

Sosyal bilim yazınında, başlangıcı 1300'lü yıllara uzanan Rönesans dönüşümünün biçimlendirdiği düşünce ve hayat tarzının egemen olduğu zaman dilimi *modern dönem* olarak ifade edilmektedir. *Modernizm* ise modern dönemde ortaya çıkan ve özellikle de 19. yüzyılda Batı dünyasına egemen hale gelen dünya görüşünü belirtmektedir (Demir, 1997: 119). Bu bakımdan modernizm, modern dönemlerdeki hem bir yaşayış tarzını (modernlik) hem de kültürel bir gelişmeyi (modernite) yansıtmaktadır.

Modernizmin kökleri Antik Çağ felsefesine kadar uzanmaktadır; çünkü modernizm, en başta eleştirel düşünceyle anılmaktadır. Modernizm, akılcı, ilerlemeci, olgucu bir bakış açısı taşımakta; bu yönüyle Aydınlanma felsefesi ile eklemlenmektedir.

Aydınlanma düşüncesi adeta insanlara yeryüzünde cenneti kurma vaadinde bulunmaktadır. Bu ise bilime ve akla duyulan büyük güvenden kaynaklanmaktadır (Şaylan, 2002: 45). Modernizm, bireyin yargılama ve eleştiri yeteneklerinin geliştirilmesi bağlamında kültürel bir dönüşüm projesidir. Bu yönüyle modernizm düşünsel bir çabadır. Bir yaşayış tarzı veya uygulama yönüyle modernizm ise bu kuramsal içeriğin 18. yüzyıldan itibaren yaygın ve başat bir biçimde siyasal yapıda, toplumsal yaşamda etkili olmasıdır.

Modernizm, bir dinamizmi, değişimi, dönüşümü, savaşımları içermektedir; aydınlanmış bireylerin ilişki ve örgütlenmelerinin kurumlaştırdığı ussal bir dünya düzenini esas almaktadır. Böylelikle, modernizm kavramı, '*onsekizinci yüzyılda Aydınlanma'yla birlikte Batı'da kullanılmaya başlayan... modern kapitalist-endüstriyel devletin gelişimine paralel olarak geleneksel düzenin zıddı ilerlemenin, ekonomik ve idari rasyonalizasyonun ve sosyal dünyanın farklılaşmasının vuku bulduğu bir durum'u* (Sarıbay, 2001: 4-5) ifade etmektedir.

Ancak bu noktada, eleştirel modernist Habermas'ın dikkat çektiği üzere, ekonomik ve siyasal güçlerin gündelik yaşam alanına müdahale ederek iletişimi çarpıttığını ve bu temelden aydınlanmanın vaat ettiği *bireysel mutluluğun* gerçekleşemediğini de belirtmek gerekir (bknz. Waters, 2008: 289–294).

Modernizm ve kamu yönetimi

Modernizm ve kamu yönetimi arasındaki ilişki şu alt başlıklarla ele alınacaktır: Olguculuk (Pozitivizm) ve bilimsel yönetim, nesnellik ve en iyi tek yol anlayışı, belirlenmişlik ve süreç odaklılık.

Olguculuk ve bilimsel yönetim

Modernizm, Ortaçağ kurumlarından uzaklaşmayı, aklın rehberliğinde yeni bir toplumsal, siyasal ve ekonomik yapılanmayı anlatan bir kavramdır. Modernizm, Ortaçağ'ın dağınık örgütlenmesine bir tepki olarak dünyanın, yeni bir gözle bütünleştirilmesi, yeniden anlamlandırılması sürecidir. Bu açıdan o, '*geçmişten ve onun sembollerinden bağımsız bir süreç başlatma projesi*' (Zekâ, 1994: 13) dir.

Modern olmak, tarihsel gelenek ve dışsal otoriteler karşısında bir özerklik talep etmek, kendi inançlarını ve hayatını düzenleme hakkı elde etmek demektir (Küçük, 1994: 206). Modernizm; din, felsefe, ahlak, hukuk, tarih, ekonomi ve siyasetin eleştirisiyle başlamıştır. Modern çağı oluşturan her şey; araştırma, yaratı ve eylemin yöntemi olarak tasarlanan eleştirinin marifetidir. 18.yüzyılda akıl, hem evrenin hem de kendisinin eleştirisini yapmıştır. Akıl kendini eleştirmekle, kendisini Tanrı ya da hakikat ile özdeşleştiren görkemli inşaları reddetmiştir. Akıl, düşünce evleri inşa etmeyi bırakıp, bir yöntem haline gelmiştir. O, araştırmanın yöntemi olmuştur (Paz, 1994: 89).

Modernizmin olgucu bir yönü bulunmaktadır. Olgucu bilim, dışsal dünyaya ilişkin kestirimci ve açıklayıcı bir bilgi elde etme girişiminde bulunmaktadır. Bunu yapmak için olguculuk, sistematik gözlem ve deney yoluyla dışsal dünyada bulunan düzenli ilişkileri ifade eden, oldukça genel önermelerden oluşan kuramlar kurgulamaktadır (Keat ve Urry, 1994: 9-10). Bu çaba, belli bir zaman kesitindeki düzen ilişkilerinin tanıtılması değil, görünenin ötesindeki evrensel yasalara ulaşma girişimidir. Modernizmin bu olgucu bakış açısı diğer alanlar kadar yönetim konusu üzerine de yansıtılmıştır. Yönetim olgusunun bu bakımdan bilimsel olarak incelenmesi yenidir.

Prusya'da 18. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Kameral bilim kürsüleri, yönetimi özel bir konu olarak ele alan öncü girişimlerin başında gelmektedir (Eryılmaz, 1997: 11).

Yönetimin siyaset veya hukuk gibi diğer bilim dallarından ayrı incelenmesi ise 1800'lü yılların sonlarında gerçekleşmiştir. Bu şekilde, yönetimin anlam, kapsam, sınır ve ilkelerinin belirlenmesine yönelik ilk çabalar, klasik veya geleneksel yönetim anlayışını ortaya koymuştur. Bu geleneksel yönetim tarzı aynı zamanda modern yönetimin ilk adımlarını oluşturmuştur.

Geleneksel yaklaşımın kaynağı, 1887'deki ünlü makalesi ile başta Woodrow Wilson olmak üzere, Frederick Taylor, Max Weber ve Luther Gulick'ye dayanmaktadır. Daha az bilinen diğer başlıca yazarlar ise Frank J. Goodnow, Leonard D. White ve W. F. Willoughby'dir (Lynn, 2001: 145). Geleneksel veya klasik yönetim anlayışı, ussallığa, verimliliğe, hiyerarşik denetime ve siyaset ve yönetim ayrılığına büyük bir önem vermiştir. Modern çağda yönetim, kendi siyasalarını geliştirmek ve yasallaştırmak için bilimin sunduğu olgulara ve gerçeklere dayanmıştır (DeZwart, 2002: 483, 487). Bu dönemde devlet, amaç sahibi bir kurum olarak değerlendirilmiştir. Bir dizi üst genellemelerin, sabit veya devamlı hedeflerin eşliğinde devlete insani durumu daha iyi bir hale getirme görevi verilmiştir (Spicer, 1997: 93).

Nesnellik ve en iyi tek yol anlayışı

Nesnellik kavramı, olguculuğun bir uzantısıdır ve '*dış gerçekle ilişkili olan*'ı (Hançerlioğlu, 2000: 275) vurgulamaktadır. Modernizm, dünyanın akılsal bir tasarımıdır. Olguculuk nesnel gerçekliğin, olguların peşindedir. Olgular ise toplumsal bir eylemin ürünü değildir. Zihin gerçeği üretmek yerine keşfetmeye çalışmaktadır. Kanaatlerden uzak, gözleme ve deneye dayanan bir zihnin elde edeceği bilgi ancak geçerli bilgidir. Bu ise bütüncül, açıklayıcı modelleri beraberinde getirecektir. Daha önceki doğaötesi (metafizik) tezlerden farklı olarak bu normatif aygıtların hedefi ve kaynağı ise akılsaldır.

Örgütlere ilişkin başlıca modern tez, Max Weber'in çalışmasıyla ortaya konmuştur. Modern örgütlerin *modernliği*, Weber'in bürokrasi kurumundan kaynaklanmaktadır. Weber ve onu izleyenler, bürokratik örgütleri modernizmin en büyük başarılarından biri olarak takdim etmişlerdir (Hassard, 1999: 178-179). Bürokrasi, ilk kez Fransız bir fizyokrat ve siyasal iktisatçı olan *Vincent de Gournay* tarafından kullanılmışsa da, kavrama bu anlamda gerçek içeriğini kazandıran Alman toplumbilimci *Max Weber* olmuştur.

Weber'in bürokrasisi, titizlikle siyasetten soyutlanmış; teknokrat, en iyi tek yol ve yönetimin bilimselliği ilkeleriyle eylemlerini haklılaştırmıştır. Yönetim siyasetten, politika (siyasa) uygulamadan, böylelikle gerçekler değerlerden ayrı tutulmuştur (Lynn, 2001: 146-147). Zaten modernizme göre gerçek bilgi veya gerçeklik; anlam, kanaat ve değerlerden

soyuttur. Modernizmin kesin bilginin varlığına ve ulaşılabilirliğine inancı tamdır. Modernizmin bu gerçeklik istemi, yöntembilimsel (metodolojik) boyutundan öte modern toplumsal yaşamın kurgulanışı ve akışına temel bir söylem niteliği taşıması nedeniyle son derece önemlidir. Bu bağlamda bürokrasiler, modernizm deneyiminin yaşandığı yönetsel mekânlardır.

Bürokrasinin en iyi tek yol anlayışı, her zaman ve mekânda geçerli olabilecek yönetim ilkelerinin belirlenebileceği varsayımına dayanmaktadır. Bu durum bürokrasiyi veya geleneksel kamu yönetimini evrensel yönetim ilkesine götürmektedir. Bürokrasilerin gerçeklik algılaması, modernizmdeki gibi, *'tanıma bağlı değildir; bireyleri kontrole muktedir bir kapsayıcı sistemi sembolize'* (Murphy, 2000: 80) etmektedir. Bu bakımdan bürokratik yapılar için de gerçeklik dışsal ve evrensel bir nitelik taşımaktadır. Bürokrasiler, aklın gereğince ortaya çıkan, bilinç ürünü oluşumlardır. İleri derecede ussallığı içselleştiren kurumlar olarak bürokrasiler, kendini meydana getiren öğelerle birlikte çevresine anlam kazandıran yapılardır. Bu bakımdan *'uzmanlaşma, bir otorite hiyerarşisi, bir kurallar sistemi ve gayrişahsilik'* (Blau ve Meyer, 1987: 9) bu örgütlenmenin dört temel niteliği olmaktadır.

Belirlenmişlik ve süreç odaklılık

Tarihsel anlamıyla modernizm, geleneksel toplumdan modern topluma dönüşüm sürecinde kapitalizm ve endüstrileşmenin eşlik ettiği toplumsal ve ekonomik farklılaşmayı ve ussallaşmayı ifade etmektedir. Modernleşme, değişim sürecinin sosyo-ekonomik sonucu olarak görülmektedir (Nyström, 2000: 109-110). Modernizm, doğrusal gelişmeye, mutlak doğrulara inançla, toplumsal düzenin ussal biçimde planlanmasıyla, bilgi ve üretimin standartlaştırılmasıyla özdeşleştirilmektedir (Harvey, 1999: 21).

Modern zamanların kurumları bürokrasiler şeklinde örgütlenmiştir. Bürokrasiler, hem bir örgütsel yapı hem de bir örgütlenme tarzıdır. Birinci anlamda kamu yönetimiyle eşanlamlı olarak kullanılırken ikinci yönüyle özel yönetimleri de kapsamına almaktadır. Bu bakımdan kavramın yapısal ve işlevsel yönleri bulunmaktadır. Örgütlenme tarzı olarak bürokrasinin başlıca özellikleri şunlardır: Yasal yetkinin kullanılması, hiyerarşi, uzmanlaşma, yazılı kurallara bağlılık, kişisel olmayan ilişkiler, işe girişte ve yükselmelerde teknik yeterliliğin esas alınması.

Bürokrasi, ussal bir düzendir. Bürokrasi ile birlikte kamu örgütlerindeki meslek hayatı profesyonelleşmiştir. Bürokraside çalışanlar, kişisel bir hizmeti değil, bir kamu görevini yerine getirmektedir. Bürokrasilerde, kamu hizmetlerinin gerektirdiği teknik yeterliliğe sahip, yetkin kişiler çalıştırılmaktadır. Gerek çalışanların örgüt içindeki konumları (statüleri),

faaliyetleri, davranış biçimleri ve bunların olası sonuçları gerekse örgüt içi işleyişin yanı sıra diğer kurumlarla ilişkiler önceden belirlenmiştir. Bu belirlenmişlik, anlaşılır ve tahmin edilebilir bir yapılanmayı beraberinde getirmektedir.

Modernizm, *ilerleme* kavramı ve *makine metaforuna* inançla birlikte gelişmiştir (Hassard, 1999: 178). *Makine metaforu* bağlamında bürokrasiler, büyük birer makine; burada çalışan insanlar ise pozisyonuna sıkıca bağlı olan küçük birer dişli olarak betimlenmektedir (Etzioni-Halevy, 1985: 32).

Bürokrasiler; mekanik, belirlenimci (determinist) neden ve sonuç ilişkisine göre işleyen ussal, denetim odaklı örgütlerdir (Miller ve Fox, 2006: 87). Bürokratik örgüt, ussal olduğu kadar, soyut düzeydeki sistematik hukuk kurallarına bağlı olarak işleyecektir. Bu yasal-ussal bürokrasi tipi, kişisellikten ve politikadan arınmış bir yapı olduğu için her siyasal iktidara aynı verimlilik ve etkinlik düzeyinde hizmet sunacaktır (Eryılmaz, 2002: 49).

Hiyerarşi, merkezi planlama ve eşgüdüm kadar denetim ve disiplini de sağlamaktadır. Yeterlik esasına dayalı istihdam daha yüksek bir bilgi düzeyini ve daha yetkin bir çalışmayı gerektirmektedir. Kurallar, standartlaşmayı sağlamakta, her bireyin sorunu için yeni bir çözüm bulma gereğini önlemekte, böylece sonuçların hesaplanabilmesini kolaylaştırmaktadır. Kişisel olmayan ilişkiler tarafsızlığı teşvik etmekte ve eşit olmayan davranışlar gibi ussal olmayan eylemleri de önlemektedir (Etzioni-Halevy, 1985: 29).

Postmodernizm nedir?

Postmodern terimi, 1940'lı ve 1950'li yıllarda yeri geldikçe yeni mimari ya da şiir biçimlerini betimlemek üzere kullanılmıştır. Kültür kuramı alanında modernizmden sonra gelen veya modernizme karşı çıkan eserleri tanımlamak üzere yaygın bir şekilde kullanılması için 1960'lı ve 1970'li yılları beklemek gerekmiştir (Best ve Kellner, 1998: 24). Terimi, *postmodernlik* şeklinde ilk kullanan ise tarihçi Arnold Toynbee olmuştur. Toynbee, 1974 yılında Batı uygarlığının İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra girdiği yeni dönemi *postmodernlik* olarak tanımlamıştır (Sarıbay, 2001: 6).

Hassan, modernizm ve postmodernizmin *Demir Perde* veya *Çin Seddi* gibi ayıramayacağından söz eder. O, tarihi, adeta üzerindeki yazıların silinerek yeniden başka yazıların yazıldığı bir parşömene benzetir ve kültürün ise eski, şimdiki ve gelecekteki zamana yönelik geçirgenliğinden söz eder (Hassan, 2001: 118). Bu bakımdan, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda büyük bir ivme kazanmakla birlikte, postmodernizmin izleri Nietzsche'ye kadar geri götürülebilir (Fox, 1996: 256). Benzer şekilde, her ne kadar postmodern kamu yönetimi kuramı geniş ölçüde 1990'lı yılların bir eğilimi (Scott, 1997: 13)

olsa da kamu yönetiminde postmodern bakış açısına 1960'lı yıllarda rastlanabilir (Frederickson ve Smith, 2003: 128).

Postmodernizm; küreselleşmenin, tüketici odaklılığın, otorite bölünmesinin ve bilginin ticarileşmesinin toplumsal yaşamda ön plana çıktığı, 20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başındaki kapitalizmin gelişimiyle yakından bağlantılıdır (King, 2005: 519). Bu süreçte, kapitalizmin karşı karşıya kaldığı ekonomik krizlerin etki ve sonuçları büyük bir önem taşımaktadır.

Ekonomik krizler kapitalizmin dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır. Bu krizler toplumsal yaşamı sekteye uğratmış, toplumları yeni birtakım arayışlara itmiştir. Sunulan çözüm önerileri ve buna dönük uygulamalar doğal olarak toplumsal bir değişimi beraberinde getirmiştir. Bu şekilde toplumsal yaşam her defasında yeniden çözümlenmeye ve anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Nitekim, 1973 yılı dünya petrol krizi, bir çıkış noktası olarak kapitalizmin yeni bir dönüşüm sürecinden geçmesiyle sonuçlanmış, fordist üretim tarzının elli yılı aşkın egemenliği son bulmuştur.

Fordizm, Henry Ford tarafından uygulanan, bir biriktirim rejimi olarak 1920 ve 30'lu yıllardan itibaren göreceli olarak 1973 yılına kadar egemenliğini sürdüren, yığın üretimine ve Taylorist yönetim yaklaşımına atıfta bulunan bir terimdir (Allmendinger, 2000: 64). Post-fordizm ise 1973 krizini çözmek için fordist üretim ve tüketim sistemine yeni seçenekler sunan bir biriktirim rejimidir (Gartman, 1998: 124).

Fordizm, yığınlara yönelik ve standartlaştırılmış bir üretimi, evrensel değerleri, bilime ve ilerlemeye olan bir inancı ön plana çıkarmıştır. Oysaki post-fordizm, esnek uzmanlaşmayı, üretimde yerindenliği, daha az hiyerarşiyi, artan yarı zamanlı işleri ve kısa süreli sözleşmeleri gündeme getirmiştir (Allmendinger, 2000: 64, 68). Post-fordizm adı verilen kapitalizmin yeni aşaması postmodern kültür üzerinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu bakımdan, post-fordizmi, postmodernizmin ekonomideki bir yansıması veya bakış açısı olarak değerlendirmek olanaklıdır.

Postmodern söylemler, modernizmi kıyasıya eleştirmekte; bir başka deyişle hedef tahtasına almaktadır. Bunu yaparken postmodernizm, modern değerlerin yerini alacak yeni birtakım doğruluk ölçütleri geliştirmek gibi bir amacı ise dışlamaktadır. Modernizmin kapsayıcı bakış açısı postmodernizm nezdinde birey ve toplulukları kısıtlayan, kalıplaştıran, nesneleştiren girişimler olarak algılanmaktadır.

Postmodern durum, benzerlikler yerine farklılıkları vurgulamaktadır. Postmodernizm; değerlerin, kültürlerin, geleneklerin ve yaşam tarzlarının farklılıkları üzerine kuruludur

(Spicer, 2005: 671). Postmodern söylemde, birleşik bir postmodern toplumsal kuram gibi bir şey söz konusu değildir. Bu nedenle de sık sık postmodern olarak bir araya getirilen kuramlar arasında büyük bir çeşitlilik gözlenmektedir (Kellner, 1994: 229). Postmodernizm, her türlü bütünleştirici, genelleştirici yaklaşımları reddetmektedir. Postmodernizm egemen ifadeler veya anlamlara karşı bir başkaldırı hareketidir.

Postmodernizm, 'post' ön eki ile, modernizmi aşmak veya ona üstün gelmek için toplumun ne olduğunu, olacağını veya olması gerektiğini belirlemeye çalışmaktadır (Tennert, 1997: 34). Buradaki 'post' öneki, çoğunlukla, kendisini öncelemiş olandan aktif bir kopuşu göstermek için kullanılmaktadır. Bu kopuş ise olumlu bir tarzda eski kısıtlayıcı ve baskıcı koşullardan bir özgürleşme olarak ve yeni gelişmelerin bir onaylanışı, yeni bölgelere doğru yapılan bir hamle, yeni söylemlerin ve düşüncelerin işlenerek geliştirilmesi olarak yorumlanabilmektedir (Foucault, Deleuze ve Guattari, Lyotard). Buna karşılık, yeni postmodern durum olumsuz bir tarzda, acınası bir gerileme olarak, geleneksel değerlerin, kesinliklerin ve istikrarın kaybı olarak (Toynbee, Bell) ya da modernliğin hâlâ değer taşıyan öğelerinden vazgeçilmesi olarak (Habermas) yorumlanabilmektedir (Best ve Kellner, 1998: 47-48).

Postmodernizm ve kamu yönetimi

Postmodernizm ve kamu yönetimi arasındaki ilişki şu alt başlıklar içerisinde ele alınacaktır: Olguculuğun reddi ve post-bürokrasi, öznellik ve durumsallık yaklaşımı, belirsizlik ve sonuç odaklılık.

Olguculuğun reddi ve post-bürokrasi

Postmodernizm olguculukla uzlaşmazlık içindedir. Postmodernistler, bütün olayların toplumsal anlamlarını çarpıtarak tanımladıkları için açıklayıcı model kullanımını sevmezler ve insani ifadeden kopuk hiçbir şeyin var olamayacağını düşünürler. Bunun sonucunda postmodernistler, olguları kategorize etmekten çok, usdışı bile olsa olayların toplumsal anlamına dikkat ederler (Murphy, 2000: 35, 59, 67). Bu noktada toplumsal ilişkiler ve değerler ön plana çıkmaktadır. Oysa modernizmin bilgi anlayışı değerlerden bağımsız olgulara dayanmaktaydı.

Bilgi, nesnel dünyanın yasalı ilişkilerinin insan düşüncesinde yeniden üretimidir. Bir başka deyişle, bilgi, doğanın bilinçte yansıtılmasıdır (Hançerlioğlu, 2000: 30-31). Modernizmin bu bilgi anlayışı üç önemli sonucu ortaya koymuştur. Bunlardan birincisi, nesnel, evrensel bir gerçekliğin kabul edilmesidir. İkincisi, doğa ile toplumsal düzen arasında zorunlu bir ilişkinin kurulmasıdır. Üçüncüsü, toplumsal dünyanın nesnel yasalara göre

şekillendirilmesi gerekliliğidir. Ne var ki modernizmin bu argümanları postmodern söylem ile tamamen çelişmektedir.

Postmodernizm, ilkin, nesnel bir gerçekliğin bulunmadığını, dolayısıyla hiçbir önermenin evrensel bir iddia taşıyamayacağını belirtmektedir. İkincisi, doğa ile toplumsal yaşamın temelleri ve gereklerinin birbirinden farklılığı vurgulanmaktadır. Üçüncüsü, toplumsal yaşam sürecinde ‘*ne birey ne de kolektivite*’nin (Murphy, 2000: 10); yani toplumun gerçekliği temsil etme gücünün bulunduğu ileri sürülmektedir.

Postmodern söylemde bir toplumu bir arada tutan şey, ortak bir bilinç ya da altyapı değildir. Aksine, toplumsal bağ, hiçbirinin bütün içinde tek başına süreklilik göstermediği çapraz söylemsel pratikler silsilesinden oluşan bir örgüdür. Bireyler, böylesi pratiklerin çakıştıkları düğüm noktaları ya da mevkilerdir. Bu sayede bireyler eşanlı olarak birçok pratikte yer alabilmektedirler. Buradan ise toplumsal kimliklerin karmaşık ve heterojen olduğu sonucu çıkmaktadır. Başka bir deyişle, toplumsal totalite yoktur, üstelik totalleştirici bir toplumsal kuram olanağı da yoktur (Fraser ve Nicholson, 1994: 281-282).

Postmodernizmde gerçeklik nesnel değil, toplumsal bir temele sahiptir. Gerçeklik, modernizmdeki gibi ussal nitelikte insanları şekillendiren bir form olmayıp, kişiler arasındaki ilişkilere dayalı bir süreçtir. Gerçeklik, kavranmaya çalışılan verili bir yapı veya kategori değil, etkileşim deneyiminin şekillendirdiği yaratılan bir süreçtir.

Postmodernizmle birlikte nesnel gerçeklik veya mutlak bilgi bir değer kaybına uğramakta; bilgi, görelî hale gelmektedir. Bu durum bilimsel bilgi anlayışının nedensellik ve düzenlilik ilkelerini geçersiz kılmakta, nesnel bilginin toplumsal yaşamdaki geçerlik, güvenilirlik ve zorunluluk niteliklerini ise önemsizleştirmektedir. Toplumdaki yasalı ilişkiler yerini kavramsallaştırmanın ve değerlendirmenin yetersiz kalarak anlamsızlaştığı anlık yaşamlara ve imgelere bırakmaktadır.

Postmodern düşünce, bilgiye ilişkin modern olgucu yaklaşımlar yerine, son derece göreceli ve pragmacı yeni birtakım seçenekler sunmaktadır (Scott, 1997: 19). Postmodern söylemin olguculuğu reddi, yönetim boyutunda, modern yönetim düşüncesinin veya bürokratik yönetim modelinin temelden sarsılmasına yol açmıştır.

Postmodern söylem, artık gerçeğin ne olduğunu belirlemeyi değil, “gelecekte ne yapmalıyız” sorusuna yanıt bulmayı amaçlamaktadır (Scott, 1997: 19). Kamu yönetimi boyutuyla, bu durum, Wilson’un siyaset-yönetim ayrımına, Taylor’un bilimsel yönetim anlayışına ve Weber’in bürokrasi kuramına dayanan ve böylelikle bir üst anlatı oluşturan ortodoksiden vazgeçilmesi gerekliliğini gündeme getirmektedir (Okçu, 2003: 109).

Postmodernistler, ussallığı ve ussallaşmayı reddederek kamu yönetiminde hayal gücünün güçlenmesini istemektedirler. Gareth Morgan, imgelemeyi, yaratıcı bir yönetim sanatı olarak adlandırmaktadır. Bu postmodern bakış, kamu yöneticilerine kendi kapasitelerini geliştirmeleri, daha ileri görüşlü olmaları ve riskler üstlenmeleri için fırsat sağlayacağından hayal gücü ile liderlik ve stratejik yönetim arasında sıkı bir bağ kurmaktadır (Frederickson ve Smith, 2003: 151-152).

Postmodernizmin; benzerliklerden çok farklılıkları, evrensellikler yerine aşırı çoğulculuğu, bütüncül yaklaşımlar yerine bölünmeyi, nedensel kuram yerine önceden tahmin edilemez analizleri ön plana çıkarması, toplumun diğer öğelerinde olduğu gibi yönetsel yapısında da bir dönüşümü, değişim istemini veya bakış açısı değişikliğini beraberinde getirmiştir. Bu bakımdan kamu yönetiminde merkezîyetçilikten uzaklaşan, yerelliği, yerinden yönetimi, yatay örgütlenmeyi ve esnek uzmanlaşmayı ön plana çıkaran görev örgütlenmelerini, genel birimler yerine ayrık yapıları, geçici ya da kendiliğinden oluşan (*ad hoc*) yapılanmaları gündeme getirmiş bulunmaktadır (Saran, 2004: 15; Boje, 2001: 435).

Öznellik (içkinlik) ve durumsallık yaklaşımı

Postmodernizm, evrensel modernizmin dünyaya bakışının tekdüzeliğine yönelik bir tepkidir. Postmodernizm; parçalanmayı, belirlenemezliği, heterojenliği ve farklılığı özgürleştirici güçler olarak öne çıkartmakta, bütün evrensel ya da bütüncül söylemlere karşı derinden güvensizlik duymaktadır (Harvey, 1999: 21). Postmodern kuramlar, '*soyut kural ve sistemlerin otoritesi yerine her dile getirişin kendi özgül toplumsal bağlamlarına gömülü oluşunu*' (Connor, 2001: 299) vurgulaması nedeniyle aynı zamanda söylem kuramlarıdır.

Postmodernizme göre doğru anlamın veya uygun uygulamanın belirlenmesi evrensel bir duruşla değil, yerel standartlara başvurmakla olanaklıdır. Yerel standartlara ise ancak toplumsal kaygıyla ulaşılabilir. Evrensel standartlara benzemeksizin yerel standartlar; *ad hoc*, devamsız ve değişken niteliklidir (Gregg, 1998: 384).

Postmodernizmin bir yol haritası bulunmamaktadır. Toplumsal yaşam, bireylerarası ilişkilerden hareketle toplumsal deneyimlerin şekillendirdiği biçimsiz (*amorf*) bir görünümdeydir. Toplumun ussal sistem rolü reddedilmektedir. Toplum, total veya üst kimlikler çerçevesinde bir bağlılık (aidiyet) duygusuyla bütünleşmiş insanlardan kurulu bir düzen olmayıp, insanların karşılıklı etkileşim içerisindeki farklı beklenti, çıkar ve amaçlarıyla bu yoldaki eylemlerinin birbirine eklemlendiği bir alaşımdır.

Postmodern toplum, yenilikleri, farklılıkları, çeşitlilikleri barındıran ve yaşatan bir zemindir. Farklılıkların çokluğu ve diyalektiği, toplum için öngörülen her türlü ön koşullarla

birlikte doğrusal gelişim çizgilerinin reddiyle sonuçlanmaktadır. Postmodernizm için toplumsal düzen eylemsel bir nitelik taşımaktadır.

Postmodern toplumsal düzen uzlaşma değildir; çünkü kişiler zorunlu olarak benzer ideallerce yönlendirilmezler. Toplumun varlığını idamesinin temeli, *esnek dil oyunları şebekeleridir* (Murphy, 2000: 32, 94). Toplum, dilin kullanımı aracılığıyla kurulan ve aynı zamanda yalnızca dil aracılığıyla anlaşılabilen bir anlam ağı olarak görülür. Bu şekilde toplum, yazılı bir metin gibi okunacaktır. Ne var ki buradaki anlam, asla sabit değildir; farklı metinlere ve farklı okuyuculara göre değişebilecektir. Toplumun her okunuşu veya analizi, nihai değil, geçici bir yargı içerecektir (Hugman, 2003: 1026).

Postmodern söylem, empirik olarak anlaşılan dünyadan uzaklaşmayı gerektirdiğinden, postmodern örgüt analizi, bürokrasi ve bilimsel yönetim ilkelerinden bir kopuş anlamına gelmektedir. Doğası gereği tepkisel olan postmodern örgütler, merkezden planlama gereği değil, yerel ihtiyaçlar sonucu geliştirilen sorun çözme mekanizmalarını gerektirmektedir. Bu yüzden postmodern örgütlerde hiyerarşi yumuşatılmakta, iş akışında geçici örgütlenmelere yer verilmekte ve yerinden yönetimi öngören şebeke veya ağ tipi örgütlenmelere gidilmektedir (Ateş, 2003: 317). Postmodern örgütler, evrensel ilkeler yerine durumsal zorunluluklara göre işleyen dinamik yapılar olmaktadır.

Postmodern söylem, üstün ve nesnel bir duruş fikrini tamamen reddederek örgütlerin doğası gereğince değişkenliği temasını ön plana çıkarmaktadır (Hassard, 1999: 189). Postmodernizmin en önemli temsilcilerinden Lyotard, düz organizasyonların oluşturulmasını önermektedir. Onun bu söylemi, toplumsal kurumların özerklemiş, dolayısıyla insan deneyimini koşulluyorlarmış gibi ele alınmaması gerektiği fikrinden kaynaklanmaktadır. Dilin kapsayıcılığı yüzünden organizasyonlara öncelikle dilsel açıdan bakılması gerekliliği vurgulanmaktadır. Kurumların, gerçeklik parametrelerinin belirleyicileri değil, *pragmatik dil güdüsünün* ürünü oldukları ileri sürülmektedir (Murphy, 2000: 89).

Belirsizlik ve sonuç odaklılık

Postmodernizm; modernlikle bir hesaplaşma demektir ve heterojenlik, çokseslilik, bölünmüşlük kadar, bunların beraberinde getireceği yanlış anlamaları, yanlış çıkarsamaları, yanılgıları da olumlayan, hatta meşruluk zemini olarak gören bir tavidir (Zekâ, 1994: 10, 12). Postmodernizme özgü olan şey, temsil etmeyle ya da kavramsal düşünceyle raptedilemeyecek ya da egemen olunamayacak olanı tasarlayıp üretme arzusudur. Bu nedenle de postmodernizm, bir bozma iradesi içinde, kendi bozgununun kategorilerini kendisi sürekli yansıtan bir kuramdır (Connor, 2001: 33).

Postmodernizm; gelip geçicilik, parçalanma, süreksizlik ve kargaşayı bütünüyle benimsemekte; ama bu gerçekliği çok özgül bir biçimde karşılamaktadır. Ne onu aşmaya, ne ona karşı durmaya, hatta ne de içinde bulunabilecek olan *sonsuz ve değişmez* öğeleri tanımlamaya çaba göstermektedir (Harvey, 1999: 60). Böylelikle amaç; araştırmaların kanıtlanabilir olguların keşfi yerine en iyi iş görme arayışına yönelik yapılması anlamında, artık *hakikat değil, işlersellik* olmaktadır (Connor, 2001: 46).

Parçalanmalar, farklılıklar ve çelişkilerin varlığı toplumsal yaşamı özgürleştiren, geliştiren bir güç olarak değerlendirilmektedir. Yöntem, karar, görüş veya davranış üzerinde denetim rolü oynayabilecek hiçbir ölçüt kabul edilmemektedir. Bu tutum ve davranış her tür fikir veya eylemi eşdeğer hale getirmektedir. Doğru veya iyi kavramları göreceli hale gelmiştir. Doğruluk veya iyilik belli bir ilkeye göre değil, elde edilen sonuca, toplumsal anlamı çözümleme gücüne göre gerçekleşecektir. Artık idealler yerini sonuçlara bırakmıştır.

Postmodern veya geç modern toplum için '*risk toplumu*' değerlendirmesi yapılmaktadır. Risk toplumu, modern veya sanayi toplumunda önemli bir dönüşüme işaret etmektedir. Bu kavramla, zorunlu olarak şimdiki toplumsal yaşamın doğası gereğince öncekinden daha riskli olduğu anlamına gelmediği; ne var ki riskin toplumsal yaşamımızın yeni pek çok alanına girdiğinin, toplumsal aktörlerin dünyayı artık riske göre düşünüp örgütlemek zorunda kaldığının altı çizilmektedir (Mirchandani, 2005: 102).

Toplumsal yaşamdaki belirsizlikler ve yarattığı risklerin yoğunluğu doğal olarak toplumun örgütlenme tarzında bir değişime yol açacaktır. Değişimin yönünü ve anlamını çözebilen örgütler ayakta kalmayı başarabilecektir. Hızlı değişim ortamında çabuk karar vererek uygulamaya geçirebilme yeteneği ve gücü son derece önemli bir hale gelmiştir. Bu nedenle örgütlerin buna uygun bir yapı, strateji ve işleyişe sahip olmaları gerekmektedir.

Sanayi sonrası dönemin örgütleri; küçük, biçimsel olmayan, karmaşık roller kullanan, kişilerarası iletişim ve yaratıcı yeteneklere sahip kişiler çalıştıran bir nitelik taşımaktadır (Bartos, 1996: 312). Post-bürokratik örgütler, örgütsel ilişkilerin doğasındaki bir değişimi yansıtmaktadır. Bu süreçte, müşteriler yurttaşların, sözleşmeye dayalı çalışmalar devamlı istihdamın, performans değerlendirmeleri kurallara dayalı incelemenin yerlerini almaktadır (Aulich, 1999: 39).

Bu yeni çağda, kamu sektöründeki örgütlerin sınırları belirsizleşmektedir. Kamu yönetiminin tam bir sorumluluk taşıdığı pek çok konu, kurumlar arasındaki ortaklık anlaşmalarının sorumluluğuna bırakılmaktadır. Önceden doğrudan sunulan mal ve hizmetler,

artık diğer üreticilerle yapılan sözleşme veya yeni ilişki ağları ile sağlanmaktadır (Quirk, 1997: 577).

1980’li yıllardan itibaren uygulamaya geçirilen neo-liberal politikalar ekseninde kamu yönetiminde küçülmeye gidilmiş ve pek çok konuda işletme tarzı yönetim uygulamalarına yer verilmiştir. Bunun sonucunda birçok kamu örgütünün kamusal nitelikleri ya kaybolmuş ya da silikleşmiş ve kaybolmaya yüz tutmuştur. Kamu yönetimindeki özelleştirme, sözleşmecilik, yerinden yönetim, müşteri tatmini, performans denetimi şeklindeki araç veya ilkeler, işlevsellğe önem veren postmodern söylemin kamu yönetimindeki yansımaları şeklinde değerlendirmek olanaklıdır. Böylelikle kamu örgütlerinin kamu yararını sağlama ereği, önceden belirlenmiş birtakım kural ve ilkelere uygunluk yerine elde edilen iyi sonuçlara veya başarılarla bağlanmaktadır.

Sonuç

Modernizmin yaşama bakışı, birbirinden soyutlanamayan, ‘birey’, ‘eleştiri’ ve ‘akıl’ kavramları üzerine kuruludur. Modernizm, feodal toplumun mistik, geleneksel bağlarını çözmüş, bireyi ve onun aklını yücelten yeni bir toplumsal düzen kurmuştur. Modernizm, aydınlanmış bireylerin ilişki ve örgütlenmelerinin kurumlaştırdığı ussal bir dünya düzenini esas almaktadır.

Modernizme göre gerçek bilgi veya gerçeklik; anlam, kanaat ve değerlerden soyuttur. Modernizm, tartışmasız ve kesin bir gerçeklik anlayışına, evrensel ilkelere sahiptir. Modernizmin bu gerçeklik istemi, yöntembilimsel boyutundan öte modern toplumsal yaşamın kurgulanışı ve akışına temel bir söylem niteliği taşıması nedeniyle son derece önemlidir.

Geleneksel kamu yönetimi, modernizmin yönetsel boyuttaki bir yansımasıdır ve bürokratik örgütlerle temsil edilmektedir. Bu bağlamda bürokrasiler, modernizm deneyiminin yaşandığı yönetsel mekânlar olmaktadır. Bürokrasiler, aklın rehberliğinde işleyen kurumlardır.

Postmodernizm ise modernizmin olgucu, akılcı bakışını yererek gerçekliği var olan yerine yaratılan bir süreç olarak ele alan görüşler demeti sunmaktadır. Postmodernizm, modernizmin egemen değerlerini sarsarken, bunların yerine geçecek, evrensel nitelikte toplumsal yaşamı yeni baştan formüle edecek önerilerde bulunmamaktadır. Bu açıdan postmodernistler, bir bakıma *modernizmin sofistleri* olarak karşımıza çıkmaktadır.

Postmodern söylem, yönetim boyutuyla, modern yönetim düşüncesinin veya bürokratik yönetim modelinin temelden sarsılmasına yol açmıştır. Modern yönetimdeki yönetim

ilkelerinin evrenselliği, yönetim sürecinin nesnelliği ve yoğun kurallara dayalı belirginliği, postmodern yaklaşımda yerini, yerelliğe, durumsal koşullara ve işlevselliğe bırakmıştır.

Bilimsel yönetim, yönetim süreci ve bürokrasi yaklaşımları geleneksel veya klasik yönetimin temel taşlarıdır. Geleneksel yönetimi izleyen neo-klasik veya insan ilişkileri yaklaşımı ise geleneksel yönetim anlayışının genel ilkelerini benimseyerek örgütlerdeki verimliliği artırabilmek için insan ögesine daha fazla önem verilmesi gereği üzerinde durmuştur. Bu örgüt kuramlarını, modern yaklaşım izlemiştir. Ayrıca günümüzde pek çok yazar, modern yaklaşımdan ayrı olarak, yazına postmodern yaklaşımı eklemektedir.

Yönetim kuramlarına ilişkin yazında yaygın bir biçimde kullanılan bu sınıflandırma, hem özel sektör hem de kamu yönetiminin gelişim sürecini açıklamak için kullanılmaktadır. Ne var ki, modernizmin ve postmodernizmin tarihsel süreçteki gelişimi dikkate alındığında söz konusu sınıflandırma yetersiz kalmaktadır. Daha açık belirtmek gerekirse, klasik ve neo-klasik yönetim yaklaşımları, modernizm deneyiminin yaşandığı modern zamanların dışındaki örgüt kuramları olmamalarına rağmen yazında ayrıca modern yönetim yaklaşımına yer verilmesi bir karmaşaya yol açmaktadır. Bu nedenle, bu makalede, kamu yönetimi için ikili bir sınıflandırmaya gidilmiştir: Geleneksel (klasik) kamu yönetimi ve postmodern kamu yönetimi.

Modern kavramı, içinde yaşanan veya yakın zamanı vurgulamaktadır. Bu nedenle, daha önceden değindiğimiz, örgüt kuramlarının *klasik – neoklasik – modern – postmodern* şeklindeki sınıflandırılmasında adı geçen *modern* kavramı bu anlamı taşımaktadır. Başka bir deyişle, modern örgüt kuramı, modernizmin yönetim sürecindeki gelişim çizgisinin bir ifadesi olarak klasik ve neo-klasik örgüt kuramlarını izlemektedir; yoksa klasik ve neo-klasik örgüt kuramları modern dünya görüşünden ayrı değildir.

Sonuçta, geleneksel (klasik) kamu yönetimi, modernizmin; postmodern kamu yönetimi ise postmodern söylemin yönetsel plandaki bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Geleneksel kamu yönetimi bürokratik örgütlerle, postmodern kamu yönetimi ise post-bürokratik örgütlerle temsil edilmektedir. Merkezden yönetim, hiyerarşiye ve kurallara sıkı bağlılık, bilimsellik, nesnellik, dikey örgütlenme ve genel yönetsel yapılanmalar modern örgütlerin özellikleri olmaktadır. Post-bürokratik örgütler ise bürokratik örgütlenme tarzının reddi, bürokratik örgütlerin yeni bir mantık ve yeni birtakım araçlarla dönüşümü üzerine kuruludur. Postmodern dönemin örgütleri olarak post-bürokratik örgütler, yerinden yönetimi, yatay örgütleri, sonuçlara odaklı yönetimi, durumsal yaklaşımları ve buna uygun özel örgütlenmeleri ön plana çıkarmaktadır.

Kaynaklar

- Allmendinger, Philip (2000). *Planning in a Postmodern Age*, Routledge, London.
- Ateş, Hamza (2003), "Postmodern Toplum, Devlet ve Kamu Yönetimi", Asım Balcı, Namık Kemal Öztürk, Ahmet Nohutçu ve Bayram Coşkun (Ed.), *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, Seçkin Yayınları, Ankara, s.303-331.
- Aulich, Chris. (1999). "Bureaucratic Limits to Markets: The Case of Local Government in Victoria, Australia", *Public Money & Management*. Vol.19, Is. 4, October-December, s. 37-43.
- Bartos, Otomar J. (2006). "Postmodernism, Postindustrialism, and the Future", *The Sociological Quarterly*, Vol.37, No.2, April, s.307-325.
- Best, Steven ve Kellner, Douglas (1998). *Postmodern Teori: Eleştirel Soruşturmalar*, (Çev.Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Blau, Peter M. and Meyer, Marshall W (1987), *Bureaucracy in Modern Society*, Random House, New York.
- Boje, David M. (2001). "Carnavalesque Resistance to Global Spectacle: A Critical Postmodern Theory of Public Administration", *Administrative Theory & Praxis*, Vol.23, No.3, s.431-458.
- Connor, Steven (2001). *Post-Modernist Kültür: Çağdaş Olanın Kuramlarına Bir Giriş*, (Çev.Doğan Şahiner), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Demir, Ömer (1997). *Bilim Felsefesi*, Vadi Yayınları, Ankara.
- DeZwart, Frank (2002). "Administrative Practice and Rational Inquiry in Postmodern Public Administration Theory", *Administration & Society*, Vol.34, No.5, November, s.482-498.
- Eryılmaz, Bilâl (1997). *Kamu Yönetimi*. İstanbul, 1997
- Eryılmaz, Bilâl (2002). *Bürokrasi ve Siyaset: Bürokratik Devletten Etkin Yönetime*, Alfa Basım Yayım, İstanbul.
- Etzioni – Halevy, Eva (1985). *Bureaucracy and Democracy: A Political Dilemma*, Routledge & Kegan Paul, Great Britain.
- Fox, Charles J. (1996). "Reinventing Government as Postmodern Symbolic Politics", *Public Administration Review*, Vol.56, No.3, May/June, s.256-262.
- Fraser, Nancy ve Linda Nicholson (1994). "Felsefesiz Toplumsal Eleştiri: Feminizm ve Postmodernizm Arasında Bir Karşılaşma", Mehmet Küçük (Ed.), *Modernite Versus Postmodernite*, (Çev.Mehmet Küçük), Vadi Yayınları, Ankara, ss.276-297.
- Frederickson, H. George ve Smith, Kevin B. (2003). *The Public Administration Theory Primer*, Westview Press, USA.
- Gartman, David (1998). "Postmodernism; or, The Cultural Logic of Post-Fordism?", *The Sociological Quarterly*, Vol.39, No.1, s.119-138.
- Gregg, Benjamin (1998). "Jurisprudence in an Indeterminate World: Pragmatist not Postmodern", *Ratio Juris*, Vol.11, No.4, December, s.382-398.
- Habermas, Jürgen (1994). "Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje", Necmi Zeka (Ed.), *Postmodernizm*, (Çev.Gülengül Naliş, Dumrul Sabuncuoğlu ve Deniz Erksan), Kıyı Yayınları, İstanbul, s.31-44.
- Hançerlioğlu, Orhan (2000). *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Harvey, David (1999). *Postmodernliğin Durumu*, (Çev.Sungur Savran), Metis Yayınları, İstanbul.
- Hassan, Ihab (2001). *The Postmodern Turn: Essays in Postmodern Theory and Culture*, Cybereditions Corporation, New Zealand.
- Hassard, John (1999). "Postmodernism, Philosophy and Management: Concepts and Controversies", *IJMR*, Vol.1, No.2, June, s.171-195.

- Hugman, Richard (2003). "Professional Values and Ethics in Social Work: Reconsidering Postmodernism?", *British Journal of Social Work*, Vol.33.
- Keat, Russel ve Urry, John (1994), *Bilim Olarak Sosyal Teori*, (Çev.Nilgün Çelebi), İmge Kitabevi, Ankara.
- Kellner, Douglas (1994). "Toplumsal Teori Olarak Postmodernizm: Bazı Meydan Okumalar ve Sorunlar", Mehmet Küçük (Ed.), *Modernite Versus Postmodernite*, (Çev.Mehmet Küçük), Vadi Yayınları, Ankara, s.227-258.
- Kızılcıkelik, Sezgin (1996). *Postmodernizm Dedikleri*, Saray Kitabevleri, İzmir.
- King, Cheryl Simrell (2005). "Postmodern Public Administration: In The Shadow of Postmodernism", *Administrative Theory & Praxis*, Vol.27, No.3, September, s.517-532.
- Küçük, Mehmet (Ed.) (1994). "Postmodernin Modern Karakteri ya da Dönemleştirmenin İronisi". *Modernite Versus Postmodernite*. Vadi Yayınları, Ankara, ss.199-226.
- Lynn, Laurence E (2001). "The Myth of the Bureaucratic Paradigm: What Traditional Public Administration Really Stood For", *Public Administration Review*, Vol.61, No.2, March/April, s.144-160.
- Miller, Hugh T. ve Fox, Charles J. (2006). *Postmodern Public Administration*, M. E. Sharpe, New York.
- Mirchandani, Rekha (2005). "Postmodernism and Sociology: From the Epistemological to the Empirical", *Sociological Theory*, Vol.23, No.1, March, s.86-115.
- Murphy, John W (2000). *Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri*, (Çev.Hüsamettin Arslan), Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Nyström, Harry (2000). "The Postmodern Challenge – From Economic to Creative Management", *Creativity and Innovation Management*, Vol.9, No.2, June, s.109-114.
- Okçu, Murat (2003). "Postmodernizm ve Kamu Yönetimi", Muhittin Acar ve Hüseyin Özgür (Ed.), *Çağdaş Kamu Yönetimi*, Nobel Yayınları, Ankara, s.97-123.
- Paz, Octavio (1994). "Şiir ve Modernite", *Modernite Versus Postmodernite*, (Çev.Nilgün Tunal-Küçük), Vadi Yayınları, Ankara, ss.88-103.
- Quirk, Barry (1997). "Accountable to Everyone: Postmodern Pressures on Public Managers", *Public Administration*, Vol.75, No.3, Autumn, s.569-586.
- Saran, Ulvi (2004). *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma*, Atlas Yayıncılık, Ankara.
- SARIBAY, Ali Yaşar (2001). *Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Scott, Frank Edward (1997). *Morally Transformational Public Discourse and The Postmodern Problem of What to do Next*, (Doktora Tezi, School of Organizational Management, Department of Public Administration, University of La Verne).
- Spicer, Michael W. (1997). "Public Administration, the State, and the Postmodern Condition: A Constitutionalist Perspective", *American Behavioral Scientist*, Vol.41, No.1, September, s.90-102.
- Spicer, Michael W. (2005). "Public Administration Enquiry and Social Science in the Postmodern Condition: Some Implications of Value Pluralism", *Administrative Theory & Praxis*, Vol.27, No.4, December, s.669-688.
- Şaylan, Gencay (2002). *Postmodernizm*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Tennert, John Robert (1997). *The Final Vocabulary of Public Administration: An Anti-Foundationalist Critique of Postmodern Approaches to Public Administration*, (Yüksek Lisans Tezi Department of Political Science, the University of Texas at El Paso).
- Waters, Malcolm (2008). *Modern Sosyoloji Kuramları*, Ed. ve Çev. Zafer Cihirlioğlu, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- Zekâ, Necmi (Ed.) (1994). "Yolları Çatallanan Bahçe, Aynalı Gökdelemler, Dil Oyunları ve Robespierre". *Postmodernizm*, Kıyı Yayınları, İstanbul, ss.7-30.